

Hayatı Anlamlandıran Temel Kurumlar: Aile Sistemleri Teorisi Temelinde Niceliksel Bir Araştırma¹

Dr. Öğretmen Sadık EMECEM

İstanbul Atilla Uras Anadolu Lisesi, Türkiye

semecen28@hotmail.com

Orcid: 0000-0002-2474-2397

Doç. Dr. Recep YILDIZ

Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Türkiye

ryildiz@bandirma@edu.tr

Orcid: 0000-0003-0584-6649

Öz

Çalışma a) hayata acıların, savaşların, afetlerin, ölümlerin mi yoksa iyiliğin, yardımlaşmanın, erdemin mi galip geldiğini sorarak katlanmanın mı, mücadele etmenin mi, doya doya yaşamının mı hayatın temel göstergesi olduğunu; b) karşılaşılan zorluklar karşısında isyan, ümitsizlik, karamsarlık, boş vermek, görmezden gelmek ile destek için aile ve yakın çevreye başvurmak, psikoloğa ya da aile danışma merkezine gitmek arasındaki tercihleri, c) aile ve yakın çevre, eğitim ve kültür, ekonomi, bilim ve teknoloji, din gibi hayatı anlamlandıran temel kurum ve anne-baba, eş, çocuk, arkadaş, öğretmen vb. kişileri tespit etmektedir. Böylece ulaşılan bulguları “Çok Kuşaklı Aile Terapisi” kuramı çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Araştırma modeli olarak nicel araştırma tekniklerinden anket tercih edilmiştir. Alınan resmi izinler ve etik kurul raporu sonrasında ve 2019 yılı eğitim öğretim süresi içinde, velileri tarafından izin verilen İstanbul Atilla Uras Anadolu Lisesi’nde okuyan 527 öğrenci (%61), 258 orta kuşak

1 Bu çalışma 2019 tarihinde Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalında “Hayatı Anlamlandırmada Kuşaklararası Analiz: (Atilla Uras Anadolu Lisesi Örneği)” isimli doktora tezinden üretilmiştir.

Geliş Tarihi / Received: 24.10.2020 - Kabul Tarihi / Accepted: 09.11.2020

Doi Num: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v06i2005

ebeveyn (%29,8) ve 79 nene-dededen (%9,1) oluşan üç farklı kuşağa anket formu uygulanmıştır. Veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Ulaşılan sonuç da “Çok Kuşaklı Aile Terapisi” kuramını destekler mahiyettedir. Zira bulgular, aile sisteminin alt sistemleri arasındaki uyumsuzluğu gösterdiği gibi aile ve yakın çevrenin bütün kuşakların en etkin güç kaynağı oluşunu da ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Aile, Kuşak, Hayatın Anlamı, Sistemik Aile Terapisi*

Basic Institutions to Make Meaningful Of Life: A Quantitative Study Based Upon the Theory of Family Systems

Abstract

This study shows, a) the basic signs of the life, asking whether the winner is because of the sorrows, wars, disasters, deaths or goodness, helpfulness and virtue to bear or challenge or live the life as much as he wishes, b) the preferences between riot, hopefulness, pessimism, ignoring, disregarding and consulting the family members or the people around, seeing a psychologist or a family consultant centre, c) confirming the basic society which gives meaning to life such as family, close environment, education and culture, science and technology, religion, and also parents, spouse, children, friends, teachers and so on. In this way, it is aimed the evaluate the findings which have been reached as part of the theory “Multi Generations Family Therapy”

As the study method, the quantity survey technique has been preferred. After providing necessary permit and the report from the ethical institution, during the educational period of 2019, a poll was applied to the three different generations; grandparents, parents and children who are students at İstanbul, Maltepe Atilla Uras Anatolia High School with the allowances of the parents: 527 schoolchildren (%61), 258 middle/second generation / parents (%29.8) and 79 grandparents (%9.1) Data has been analysed using SPSS program. The reached result has the quality which supports the theory of “Multi Generations Family Therapy” Likewise, the findings reveal that both the lack of harmony between the family system and subsystems and also close environment is the most active source of all generations.

Key Words: *Family, Generation, Meaning of Life, Systemic Family Therapy*

Giriş

Adler'in (2014: 7) ifadesiyle hayatın öznel bir yaklaşımla anlamlandırılması, hayata dair dünyada yaşayan insanlar sayısınca anlamın olduğu sonucuna bizi götürmektedir. Anlamlandırma üzerinde yapılacak tahliller ve ortaya konulacak kriterlerin sübjektif bir karaktere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Üstelik hayatı anlamlandıran kişiler, kendi açılarından mevcut yaşam koşulları içinde konuyu enine boyuna değerlendirerek en doğru anlamlandırmayı yaptıklarına inanmaktadırlar. Ayrıca anlam tecrübesinin kişiye özel bir süreçten ibaret olması aynı zamanda bir insanın anlamlı bulduğunu bir başkası tamamen anlamsız bulabileceğini ortaya koyduğu gibi mutlak, sabit, değişmez bir anlamın olmadığını, içinde bulunulan durum ve şartlara hatta yaş dilimlerine bağlı olarak anlamın değişebileceğini de göstermektedir. Çünkü insanın anlam dünyası bilgi, yaş, sosyal çevre, eğitim, zaman ve şartlara göre değişebilmektedir. Literatürde yer aldığı üzere, anne/babalarını bireyselliklerine saygı duymadığı ve özgürlüklerini kısıtladığı için eleştiren genç kuşakların, anne/baba olduklarında çocuklarına yönelik aynı davranışı tekrarlamaları buna güzel bir örnektir.

İnsanlar yaşamları için bir amaç tanımladıklarında genellikle anlamlı bir hayat kurabilmekte, deneyim ve günlük olaylardan kaynaklanan amaçlara eğilim göstermektedirler. Bu kapsamda insanlar yaşam amaçlarını *beden (duyum)*, *başarı (kariyer)*, *ilişki* ve *maneviyat* alanlarında belirlemekte ve bu amaçları gerçekleştirmek için mücadele vermektedirler. Aynı zamanda bu yaşam amaçlarını yasadıkları çatışmaların çözümünde bir kaynak olarak da kullanmaktadırlar. *Bedensel (duyum) amaçlar* bireylerin bedenlerini rahatlatmak için hangi spor ve hobilerle nasıl uğraşacaklarına dair planlara sahip olmalarıyla ilgiliyken; *kariyer (başarı) amaçları* yaşamları boyunca hangi işlerde çalışacaklarına ve nasıl bir ilerleme göstereceklerine ilişkin planlama yapmalarını ifade etmektedir. *İlişkisel amaçlar* ise bireylerin evlenecekleri kişide aradıkları özellikleri belirlemeleri, eşleri ve yakın çevreleri ile nasıl bir yaşam geçireceklerine ilişkin planlama yapmaları; *maneviyat amaçları* da insanların hayatlarında ne için çaba göstermeleri gerektiğine ilişkin nihai bir vizyon belirlemelerinde dini inançlarını temel almaları şeklinde tanımlanmaktadır (Peseschkian, 1996 akt.: Demirel, 2013: 126).

Adler'e (2014: 11-15) göre yaşamdaki sorunlar iş / güç, toplumsallık

ve aile hayatından kaynaklanan ödevlerle ilgilidir. Ödevleri başarıyla yerine getiren insanlar, hayatın anlamının başkalarıyla paylaşma, ortak çalışma, başkalarına ilgi gösterme, onlarla işbirliği içinde bulunma olduğunu benimseyerek, karşılaşacağı güçlükleri insanlığın çıkarlarıyla uyum içindeki çarelere başvurarak yenmeye çalışacaklardır. Dolayısıyla hayatın anlamı Adler'e göre toplum için çalışmaktadır ki atalarımızdan devraldığımız miras, bunun bir göstergesidir. Terry Eagleton (2017: 114) da hayatın anlamını mutluluk olarak belirler. Mutluluk dışında güç, aşk, haz, özgürlük, Tanrı, özveri, tefekkür, doğayla uyum içinde yaşamak, ölüm, dünyevi başarı, çevrenin saygısı, vb. gibi başka anlamların da var olduğunu belirtse de gerçek anlamın anne, baba ve çocuk gibi en yakınlarıyla olan ilişkiler sayesinde bulunabileceğini ifade eder. Bir bakıma mutluluk, üyeleri arasında kaliteli ve tatmin edici ilişkiler bulunan aile yaşamında aranmalıdır. Harvard Üniversitesi tarafından 1939-2014 yılları arasında yapılan ve 75 yıl süren araştırma sonuçları da insanları sağlıklı ve mutlu kılan tek şeyin ya da iyi/anamlı bir hayatın ancak kaliteli ve tatmin edici ilişkilere sahip olmaktan geçtiğini ortaya koyar (Grant ve Glueck Study, 2014). Tolstoy (2015: 163-167) da hayatın anlamını iyilik yapmak, yaşanan “ân”ın ve ilişki kurduğumuz insanların değerini bilmek olarak ifade eder.

Literatüre bakıldığında sosyoloji, psikoloji, pedagoji gibi sosyal bilimlerde insan hayatının çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak yaş dilimlerine ayrıldığı görülür. Tasnifin tamamı genel olarak insanı ve davranışlarını anlamayı, sorunlarına çözüm bulmayı, hayatı nasıl anlamlandırdıklarını tespit ederek daha işlevsel hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bireyin hayata yönelik iyimser bir bakış açısına sahip olmasında en etkili sosyal kurumun da aile olduğu belirtilmektedir. Yapılan araştırmalar ortak şu düşüncüyü ortaya koymaktadırlar. İnsanları sağlıklı ve mutlu kılan iyi bir hayat ancak kaliteli ve tatmin edici ilişkilere sahip olmaktan geçmektedir ki her biri ayrı kişiliğe, değerlere, rol, beklenti ve yeteneklere sahip üyelerine bu ortamı aile sunmaktadır. Bulut (1993: 3) ve İçağasıoğlu Çoban'ın (2007: 39) ifadeleriyle de aile kurumu genelde şu iki temel fonksiyonu açısından değerlendirilmektedir. Birincisi neslin devamını sağlaması, fiziksel koruma ve bakımını sağlaması, bireye kişilik özelliklerini kazandırması. İkincisi bireyin ekonomik faaliyetler, sosyal kontrol, eğitim, boş zaman faaliyetleri, din gibi sosyal davranışlarının kökenini oluşturması.

Özellikle çocuğun doğumundan itibaren öz bakım gereksinimlerini

karşılamanın, ona duygusal, manevi ve kendini gerçekleştirme motivasyonlarını kazandırarak zengin bir sosyal destek ortamı sunan aile eşsiz niteliktedir (Mavili Aktaş, 2014: 87). Bu kapsamda temel toplumsal kurumların başında gelen ailenin çocukların kişilik gelişiminde önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Özellikle 0-6 yaş arasındaki okul öncesi dönemde çocukların aile içinde geçirdiği yaşantıların ve bu dönemin izlerinin onun yetişkinlik yıllarındaki kişilik özellikleri üzerinde ve hayatını anlamlandırma belirleyici rolü olduğu, Bowlby tarafından geliştirilen bağlanma kuramında olduğu gibi birçok araştırmacı tarafından belirtilmiştir (Sümer, 2012: 171). Yaşanan toplumsal koşullar ve teknolojik gelişmeler aileyi hem yapısal hem de işlevsel açıdan etkilediği gibi kuşakların hayata bakışı, gerek kendi arasında gerekse diğer kuşaklar arasındaki iletişim, etkileşim ve beklentileri üzerinde de etkili olmaktadır. Dolayısıyla aile üzerinde etkili olan değişim ve dönüşümlerin sağlıklı bir şekilde yönetilememesi hayatın kötümser olarak anlamlandırılmasına, kuşaklar arasında çatışmalara, yaşam kalitesinin düşmesine ve yaşam doyumunun azalmasına sebep olmaktadır. Özellikle ebeveynleriyle yaşanan çatışmalar sonrasında genç kuşaklar, modern kent toplumunda akraba gruplarına veya internet ve sosyal medyaya yönelmektedirler ki bu durum madde bağımlılığından çocuk suçluluğuna kadar birçok soruna kaynaklık edebilmektedir. Ya da anlamsız bir hayata sahip olduğuna inanan kuşaklar yalnızlaşarak, topluma yabancılaşarak içine kapanmaktadır. Bunun sonucunda yaşanan psikolojik depresyonlar, intihara kadar giden bir sürecin başlamasına sebep olabilmektedir.

Bu nedenle de bir disiplin ve meslek olarak sosyal hizmet, kişi ve ailelerin maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesini ve yükseltilmesini amaçlamaktadır (SHK, 2828 / md. 3). Sosyal hizmetin koruyucu ve önleyici, iyileştirici / rehabilite edici, değiştirici / geliştirici işlevleri ve amaçları, sorunların ortaya çıkmadan tespit edilerek koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınmasıyla birlikte mevcut sorunların anlaşılmasına ve çözümüne katkı sağlamaktadır. Sosyal hizmet uygulamasının birey, aile ve toplulukların kişiler, kişilerarası, sosyo-ekonomik ve politik güçlerinin artırılarak şartlarını geliştirme ve onlara yardım etme süreci oluşu da (Barker, 1999 akt: Çifci ve Uluocak, 2011: 100) çözüme katkının bir başka ifadesidir. Böylelikle sosyal çalışmacıların uyguladığı yöntem ve teknikler, müracaatçıların yaşam kalitelerinin artırılmasına, yeni yaşam amaçları belirlenerek hayatın iyimser

bir şekilde anlamlandırılmasına hizmet etmektedir.

Bu bağlamda kuşakların hayatı anlamlandırmasında ailenin ve kuşakların rolünü inceleyen çalışma, değişen yaşam koşulları neticesinde kuşakların hayatı yeniden anlamlandırıp yaşam amaçlarını belirleyişini, kuşakların sıkıntılara karşı nasıl davranış biçimleri geliştirdiklerini, ortaya koymayı amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın kapsamını teşkil eden Atilla Uras Anadolu Lisesi'nde okuyan öğrencilere, onların ebeveynlerine ve büyük anne ve dedelerine anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmacılarca hazırlanıp katılımcılara yöneltilen sorular okul ile yapılan görüşmenin ardından gerekli resmi izinleri almak üzere okulun bağlı bulunduğu İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü vasıtasıyla İstanbul Valiliği'ne müracaat edilmiştir. 25 Şubat 2019 tarihinde İstanbul Valiliği tarafından istenen Etik Kurulu Raporu'nun Yalova Üniversitesi'nden temin edilmesi amacıyla yapılan müracaat ile başlayan süreç, resmi izinlerin alınması, anketlerin yapılacağı öğrenci, anne/baba ile dede / ninelerin belirlenmesi, anketlerin çoğaltılması ve uygulanması aşamalarının 29 Mayıs 2019 tarihinde sonuçlanmasıyla verilerin analizi aşamasına geçilmiştir. Valilik tarafından imzalı ve mühürlü formlar çoğaltılarak ergenlerin tamamına okulda uygulanmıştır. Ebeveynlerin çoğunluğuna ise veli toplantılarında ve iki görüşmeler sırasında okulda; bazı ebeveynler ve yaşlı kuşaklara ise randevu alınarak evinde anket uygulanmıştır. Katılımcılar araştırmanın hitap ettiği kitle dikkate alarak rastgele seçilmiştir. Ebeveyn ve öğrencilere yönelik okulda yapılacak anket çalışmasında okul rehber öğretmenleri ve sınıf rehber öğretmenlerinden; evlerdeki ebeveyn ve yaşlı kuşaklara yapılacak anket çalışmasında ise sorumluk sahibi gönüllü öğrencilerden destek alınmıştır. Öğrenciler 18 yaşın altında olduklarından dolayı etik açıdan ailelerinin izni gerekli olduğundan yine İstanbul Valiliği tarafından onaylanan veli izin dilekçesi öğrenciler vasıtasıyla ailelere gönderilerek imzalatıldıktan sonra araştırmacı tarafından toplanmış ve sonrasında anket uygulamasına başlanmıştır.

Araştırmanın evreni İstanbul ilidir. İstanbul farklı sosyo-kültürel ve ekonomik yapısıyla Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen insanların ikamet ettiği bir şehirdir. Dolayısıyla bu şehirde yaşayan dedeler ve büyük anneler, ebeveynler ve onların ergenlik çağındaki çocukları araştırmamızın evrenini oluşturmaktadır. İstanbul'daki bütün dede, büyükanne, ebeveyn

ve ergenlere yönelik bir araştırma yapmak mümkün olmadığından İstanbul ili Maltepe İlçesi Atilla Uras Anadolu Lisesi'nin öğrencileri, ebeveynleri ve onların dedeleri ve büyükanneleri örneklem olarak alınmıştır. Karasar'ın ifadesiyle (2012: 110) örneklem, belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir. Araştırmalar genelde örneklem kümeler üzerinde yapılır ve alınan sonuçlar, ilgili evrenlerine genellenir. Atilla Uras Anadolu Lisesi, 425 erkek ve 440 kız öğrencisi olan bir okuldur. Araştırma, Atilla Uras Anadolu Lisesi'nde okuyan öğrenciler (527 kişi), onların orta kuşak ebeveynleri (258 kişi) ile dede ve ninelerine (79 kişi) uygulanmıştır. Anket uygulanan kişilerin toplamı 864'tür. Okulun öğrencileri ve aileleri, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahiptir. Geçmiş yıllarda Türkiye'nin farklı illerinden gelerek İstanbul'a yerleşen bu aileler Maltepe başta olmak üzere Kartal, Pendik, Tuzla, Ataşehir ve Sancaktepe ilçelerinde ikamet etmektedirler.

Anket yöntemiyle toplanan veriler Statistical Package For Social Sciences (SPSS) programı kullanılarak öğrenci ve yakınları (anne-baba ile dene-nene) bağımsız değişkeni ile hayatın anlam ve amacını, hayata karşı takınılan tavrı ve hayatı anlamlandıran kurum ve kişileri tespit etmeye yönelik bağımlı değişkenler arasındaki çapraz ilişkiler kurulmuştur. Tablolar yüzde 5 anlamlılık değeri üzerinden; bulgular da “Çok Kuşaklı Aile Terapisi” kuramı açısından değerlendirilmiştir.

Bulgular

Hayatın Anlam ve Amacına Dair Temel Göstergeler

Tablo 1: Sizce hayata hâkim olan nedir?

		Öğrenci	Anne-Baba	Nene-Dede	Total
Hayat, hem nimet hem fırsat hem de bir imtihandır.	Sayı	277	182	55	514
	%	52,6%	70,5%	69,6%	59,5%
Hayat, acılar, sıkıntılar, savaşlar, afetler, ölümlerle vs. doludur.	Sayı	105	16	8	129
	%	19,9%	6,2%	10,1%	14,9%
Hayat, her an çok değerli fırsatlar sunan bir zenginliğe sahiptir.	Sayı	84	25	4	113
	%	15,9%	9,7%	5,1%	13,1%

Hayat, iyiliğin, yardımlaşmanın, erdemin galip geldiği bir süreçtir.	Sayı	48	32	12	92
	%	9,1%	12,4%	15,2%	10,6%
Diğer (belirtiniz)	Sayı	13	3	0	16
	%	2,5%	1,2%	0,0%	1,9%
Total	Sayı	527	258	79	864
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Yüzde 5 anlamlılık ve 8 serbestlik derecesine göre $\chi^2= 50,19$, $P= ,000$

Hayatın hem nimet hem fırsat hem de bir imtihan olduğu düşüncesini hem öğrenci (%52,6), hem anne/baba (%70,5) ve hem de dede/nineler (%69,6) yüksek oranda dile getirmektedir. Sonrasında hayatın acılar, sıkıntılar, savaşlar, afetler, ölümlerle dolu olduğuna dair düşüncenin genç kuşaklar tarafından ikinci sırada, orta ve yaşlı kuşaklardan daha yüksek oranda dile getirilmesi (%19,9) onların hayata karamsar bir bakışa sahip olduklarının göstermektedir. Ancak üçüncü sırada bulunan ve orta ve yaşlı kuşaklardan daha yüksek oranda yer verilen hayatın her an çok değerli fırsatlar sunan bir zenginliğe sahip olduğu düşüncesi (%15,9) iyimser bir bakış açısının varlığını da ortaya koymaktadır. Dolayısıyla genç kuşakların kararsızlıklar yaşadıkları sonucuna varılabilir.

Hayatı her an çok değerli fırsatlar sunan bir zenginliğe sahip görmede genç kuşaklardan yaşlı kuşaklara doğru oranların düşmesi; buna mukabil hayatı iyiliğin, yardımlaşmanın, erdemin galip geldiği bir süreç olarak değerlendirmede ise yükselmesi dikkati çekmektedir. Bu da toplumsal ve dini değerlerin yaş ilerledikçe kuşaklar açısından daha fazla önemsendiği anlamına gelmektedir. Zira Sümer'in (2015) belirttiği gibi din, hayatı hem bir nimet hem bir imtihan olarak görmektedir.

Tablo 2: Sizce hayatın temel göstergesi nedir?

		Öğrenci	Anne-Baba	Nene-Dede	Total
Hayat, iyi ve kötü yönleriyle bir bütündür; güzel bakmak gerekir.	Sayı	257	144	42	443
	%	48,8%	55,8%	53,2%	51,3%
Problemsiz bir hayat düşünülemez, sıkıntılara karşı sabırla mücadele etmek gerekir.	Sayı	161	86	24	271
	%	30,6%	33,3%	30,4%	31,4%

Hayat, sıkıcı, meşakkatli, bıktırıcıdır; katlanmaktan başka çare yok.	Sayı	61	7	3	71
	%	11,6%	2,7%	3,8%	8,2%
Hayat, sona erdirilemeyecek kadar güzel ve canlıdır, doya doya yaşamak gerekir.	Sayı	47	17	10	74
	%	8,9%	6,6%	12,7%	8,6%
Diğer (belirtiniz) ...	Sayı	1	4	0	5
	%	0,2%	1,6%	0,0%	0,6%
<i>Total</i>	Sayı	527	258	79	864
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Yüzde 5 anlamlılık ve 8 serbestlik derecesine göre $\chi^2 = 29,65$, $P = ,000$

Hayatın iyi / kötü yönleriyle bir bütün olduğundan, hayata güzel bakmanın ve problemsiz bir hayat olamayacağı için sıkıntılara karşı sabırla mücadele etmenin gerekliliğini vurgulayan görüşlerin toplam istatistiksel oranları öğrenci (%79,4), anne / baba (%89,1) ve dede / ninelerde (%83,6) birbirine yakındır ve en öncelikli değerlendirmedir. Özellikle de daha çok duygusal hareket etme özelliğine sahip genç kuşaklarca yapılan bu değerlendirme dikkat çekicidir. Hayatın sıkıcı, meşakkatli, bıktırıcı olmasından dolayı katlanmaktan başka çarenin olmadığını belirtenler arasında genç kuşakların (%11,6) anne-babaları (%2,7) ile dede-ninelerinden (%3,8) yüksek olması onların hayata karamsar bakış açısına sahip olduklarını göstermektedir. Çağın şartlarına bağlı olarak ekonomik bağımsızlık, özgürlük anlayışı, gelecek kaygısı gibi nedenlerden kaynaklanan bu küçük farklılıklara rağmen hayatın temel göstergeleri açısından öğrenci ile yakınları arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3: Hayatın anlam ve amacı hakkındaki düşünceniz nedir?

		Öğrenci	Anne-Baba	Nene-Dede	Total
İnsanlar kendi amaçlarını kendileri belirleyerek, kendi yaşamlarını anlamlandırmalıdır.	Sayı	220	72	15	307
	%	41,7%	27,9%	19,0%	35,5%
Hayatın kendi içinde mutlaka bir anlamı/amacı vardır; onu bilip ona göre yaşamak gerek.	Sayı	133	82	27	242
	%	25,2%	31,8%	34,2%	28,0%

İnsanlar başıboş yaratılmamıştır; yaptıklarından sorumlu tutulacağını bilip ona göre yaşmalıdır.	Sayı	111	93	35	239
	%	21,1%	36,0%	44,3%	27,7%
Hayat anlamsızdır, anlam arama çabaları boşadır; o yüzden hayatın tadını çıkarmaya çalışmalıdır.	Sayı	57	9	2	68
	%	10,8%	3,5%	2,5%	7,9%
Diğer (belirtiniz)...	Sayı	6	2	0	8
	%	1,1%	0,8%	0,0%	0,9%
<i>Total</i>	<i>Sayı</i>	<i>527</i>	<i>258</i>	<i>79</i>	<i>864</i>
	<i>%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>

Yüzde 5 anlamlılık ve 8 serbestlik derecesine göre $X^2 = 58,64$ ve $P = ,000$

Hayatın anlam ve amacı hususunda öğrenci ile en yakınları arasında tam tersi bir akış olmakla birlikte anlamlı bir ilişki görülmektedir. Buna göre genç kuşak arasında hayatı anlamlandırmayı ve amaçlarını belirlemeyi (%41,7) insana yükleme ilk sırada gelmektedir. Onu sırasıyla hayatın kendi içinde bir anlamı/amacı vardır, onu bilip ona göre yaşamak gerekir düşüncesinde olanlar (%25,2) ve inanca atıfla insanların başıboş yaratılmadığını, dolayısıyla yaptıklarından sorumlu tutulacağını bilip ona göre yaşaması gerektiğini belirtenler (%21,1) takip etmektedir. Bu sıralama anne-baba ve dede-nenelerde genç kuşakların tam tersi olmakla birlikte birbirine yakın oranlardadır. Hayatı anlamsız ve anlam aramayı da boşuna bir çaba gördüğünden dolayı hayatın tadını çıkarmayı tercih eden anne-baba ve nine-dedelerin oranı (ort.: %3) genç kuşaklardan (%10,8) çok azdır.

Anlamlı Hayat İçin Sergilenen Duruş ve Davranışlar

Tablo 4: *Aşağıdakilerden hangisi sizin hayat karşısındaki duruşunuzu yansıtır?*

	Öğrenci	Anne-Baba	Nene-Dede	Total	
Yaşadığım sıkıntılara rağmen zorluklarla mücadele etmekten vazgeçmiyorum.	Sayı	299	144	30	473
	%	56,7%	55,8%	38,0%	54,7%

Aile ve akrabalarımla iletişimim güçlüdür; sevinçlerimizi ve üzüntülerimizi paylaşıyorum.	Sayı	91	87	40	218
	%	17,3%	33,7%	50,6%	25,2%
Yaşadığım dünyada iyiye ve güzele dair pek bir şey bulamıyorum.	Sayı	73	9	2	84
	%	13,9%	3,5%	2,5%	9,7%
Dindarım ama dinin hayatımın tamamını şekillendirmesine izin vermem.	Sayı	43	12	6	61
	%	8,2%	4,7%	7,6%	7,1%
Diğer...	Sayı	21	6	1	28
	%	4,0%	2,3%	1,3%	3,2%
<i>Total</i>	Sayı	527	258	79	864
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Yüzde 5 anlamlılık ve 8 serbestlik derecesine göre $X^2=74,64$ ve $P=,000$ Zorluklarla mücadele etmekten vazgeçmediğini belirten öğrenciler (%56,7), anne/babalar (%55,8), dede/nineler (%38,0) oranına sahiptirler. Yaş ilerledikçe zorluklarla mücadele etme yeteneğinde veya anlayışında zayıflama meydana gelmektedir. Buna karşın aile ve akrabalarla ilişki ve etkileşimde dede/nineler (%50,6) en fazla orana sahiptirler. Onları, anne/babalar (%33,7) ve genç kuşak (%17,3) takip etmektedir.

Tablo 5: Hayatınızı anlamlandırmada, karşınıza çıkan ve üstesinden gelmekte zorluk çektiğiniz sıkıntılar karşısında, şimdiye kadar nasıl davrandınız?

		Öğrenci	Anne-Baba	Nene-Dede	Total
Hatalarımı sorguladım, hayatım için yeni amaçlar belirledim.	Sayı	159	68	6	233
	%	30,2%	26,4%	7,6%	27,0%
Destek almak için aile ve yakın çevreme başvurdum.	Sayı	89	34	9	132
	%	16,9%	13,2%	11,4%	15,3%
Rahatlamak ve yardım istemek için bol bol Yaratıcıya dua ettim.	Sayı	87	112	50	249
	%	16,5%	43,4%	63,3%	28,8%
Her şeyi boş verdim, sıkıntılarımı görmezden geldim.	Sayı	85	8	4	97
	%	16,1%	3,1%	5,1%	11,2%
Böyle bir hali hiç yaşamadım.	Sayı	44	18	5	67
	%	8,3%	7,0%	6,3%	7,8%

İsyan ettim, ümitsizliğe düştüm, hayata karamsar baktım.	Sayı	36	5	1	42
	%	6,8%	1,9%	1,3%	4,9%
Psikoloğa ya da aile danışma merkezi gittim.	Sayı	16	5	2	23
	%	3,0%	1,9%	2,5%	2,7%
Diğer...	Sayı	11	8	2	21
	%	2,1%	3,1%	2,5%	2,4%
Total	Sayı	527	258	79	864
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Yüzde 5 anlamlılık ve 14 serbestlik derecesine göre $X^2 = 136,94$ ve $P = ,000$

Zorluklar karşısındaki davranış biçimlerinde kuşaklar arasında farklılık görülmektedir. Yaşlı kuşak zorluklar karşısında ağırlıklı Yaratıcıya dua etmeyi (%63,3) ve sonra destek almak için aile ve yakın çevresine başvurmayı (%11,4) seçmektedirler. Anne-baba katılımcılar içinde de zorluklar karşısında Yaratıcıya dua etmeyi (%43,4) önceleyenler ilk sırada yer alırken ikinci sırayı hatalarını sorgulayıp yeni amaçlar belirlemeyi tercih edenler (%26,4) almaktadır. Destek almak için aile ve yakın çevresine başvurmayı (%13,2) seçenler ise üçüncü sırada kalmaktadırlar. Genç kuşakta ise hatalarını sorgulayıp yeni amaçlar belirlemeyi tercih edenler (%30,2) en yüksek orana sahiptirler. Destek almak için aile ve yakın çevresine başvurmayı (%16,9), Yaratıcıya dua etmeyi (%16,5) ya da her şeyi boş verip sıkıntılarını görmezden gelen (%16,1) öğrenciler birbirlerine yakın oranlarda dağılmışlardır.

Hayatı Anlamlandıran Temel Kurum ve Kişiler

Tablo 6: Hayatı anlamlandıran temel kurum sizce hangisidir?

	Öğrenci	Anne-Baba	Nene-Dede	Total	
Aile ve yakın çevre	Sayı	235	131	42	408
	%	44,6%	50,8%	53,2%	47,2%
Eğitim ve kültür	Sayı	155	78	13	246
	%	29,4%	30,2%	16,5%	28,5%
Ekonomi, bilim ve teknoloji	Sayı	69	12	0	81
	%	13,1%	4,7%	0,0%	9,4%
Din	Sayı	36	28	24	88
	%	6,8%	10,9%	30,4%	10,2%

Siyaset ve medya	Sayı	14	5	0	19
	%	2,7%	1,9%	0,0%	2,2%
Diğer (belirtiniz)	Sayı	18	4	0	22
	%	3,4%	1,6%	0,0%	2,5%
Total	Sayı	527	258	79	864
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Yüzde 5 anlamlılık ve 10 serbestlik derecesine göre $X^2=72,28$ ve $P=,000$

Yaş ilerledikçe, aile ve yakın çevrenin kuşaklar tarafından temel kurum olarak kabul edilme oranı artmaktadır ve her kuşak için ilk sırayı almaktadır. Genç kuşaklarda %44,6, orta kuşak anne / babalarda %50,8 ve dede / ninelerde %53,2. İkinci sırayı genç (%29,4) ve orta kuşakta (%30,2) eğitim ve kültür; yaşlı kuşakta (%30,4) din almaktadır. Ekonomi, bilim ve teknoloji genç kuşakları (%13,1) orta kuşağa (%4,7) nazaran daha fazla etkilemekte; dede / nineler ise hayatlarını anlamlandıran kurum olarak görmemektedirler (%0,0).

Tablo 7: Hayatı anlamlandırma ve amaçlarınızı belirlemenizde etkili kişiler kimlerdir?

	Öğrenci	Anne-Baba	Nene-Dede	Total	
Annem	Sayı	222	17	1	240
	%	42,1%	6,6%	1,3%	27,8%
Ailem –çocuklarım, annem, babam, eşim, kardeşlerim-	Sayı	135	61	16	212
	%	25,6%	23,7%	20,3%	24,5%
Ailem, arkadaşlarım ve öğretmenlerim	Sayı	104	10	2	116
	%	19,8%	3,9%	2,6%	13,3%
Çocuklarım ve eşim	Sayı	0	160	60	222
	%	0,0%	62,0%	76,0%	25,7%
Diğer	Sayı	64	10	0	74
	%	12,1%	3,9%	0,0%	8,6%
Total	Sayı	527	258	79	864
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Yüzde 5 anlamlılık ve 18 serbestlik derecesine göre $X^2 = 560,04$ ve $P = ,000$.

Hayatın anlamlandırılması ve yaşam amaçlarının belirlenmesinde etkili olan kişi için sadece annesini belirten öğrenciler ilk sırada (%42), bir bütün olarak ailesini kodlayanlar ikinci (%25,6), ailem, arkadaş ve öğretmenlerini

kodlayanlar (%19,8) üçüncü sırada gelmektedir. Orta kuşak / anne / babalar (%62) ile yaşlı kuşak / dede / nineler (%76) içinse ilk sırada çocuklar ve eşler; sonrasında da anne/babalar (%23,7) ile dede / nineler (%20,3) için bir bütün olarak ailesi hayatlarını anlamlandırıcı ve yaşam amaçlarının belirlenmesinde etkili olan kişilerdir.

“Çok Kuşaklı Aile Terapisi” Kuramı Çerçevesinde Tartışma

Çok Kuşaklı Aile Terapisi

Aile sistemleri terapisinin teorisyeni ve en bilinen uygulayıcısı Murray Bowen'dır. Kişilerin ailedeki ilişkiler sistemi ve sistem içindeki pozisyonlarına bağlı olarak gösterdikleri işlevsellik düzeyi ile ilgilenen ve kuşaklar arası geçişi dikkate alan bir kuramdır. Sıklıkla “Çok Kuşaklı / Kuşaklararası Aile Terapisi” olarak anılmasının nedeni ailenin geçmişine yaptığı vurguya dayanır. Tarihsel olarak aileye bakmasına rağmen eşzamanlı olarak şimdiye odaklanır.

Geleneksel geniş aile yapılarında büyük anne, dede, amca gibi diğer aile üyeleri çocukların hayatı tanıma ve anlamlandırma sürecinde katkı sağlarken çekirdek ailelerde anne ve baba rol model olarak sorumluluk yüklenmekte, mevcut imkânlar çerçevesinde çocukların hangi konularda, nerede ve nasıl eğitim alması gerektiğinin kararını vermekte, çocukların geleceğini planlamaktadırlar. Bu çabalar çocukların anlam dünyasını şekillenmesinde, gelecekle ilgili yaşam amaçlarının oluşmasında ve gerçekleşmesinde katkıda bulunmaktadır. Okul seçimi, meslek seçimi, evlilik zamanında eş seçimi gibi hususlar ailenin katkısıyla oluşan anlam dünyasının izlerini taşımaktadır. Murray Bowen'in “Kuşaklararası Aile Terapisi Yaklaşımı” önceki kuşakların psikolojik özelliklerini kendi ailelerine nasıl aktardıkları ve ailelerin bu durumdan nasıl etkilendiğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle Corey (2008 akt.: Acar ve Voltan-Acar, 2013: 37) bu kuramın “Çok Kuşaklı Aile Terapisi” olarak da adlandırıldığından söz etmektedir. Nazlı (2001: 69) kuramın temel ilkelerini üç maddede özetlemektedir:

- ✓ İletişim kalıpları öğrenilmiştir ve kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.
- ✓ Kişi ve aile davranışları bu kalıpların sonucudur.
- ✓ Aile sistemi homeo-statiktir.

Bu açıdan bakıldığında Bowen'in kuramını diğer aile terapilerinden

farklı kılan yönü, aileyle ilgili sorunların anlaşılması ve çözümünde, önceki kuşakların hayatı anlamlandırma şeklinin sonraki nesillerin aile etkileşimlerini nasıl etkilediğini tespit etmeye çalışmasıdır. Bowen çok kuşaklı / kuşaklararası aile terapisini sekiz kavramla ifade etmektedir.

Tablo 8: Bowen'in Çok Kuşaklı / Kuşaklararası Aile Terapisini Sekiz Kavramı

1	<p><i>Benliğe farklılaşma (differentiation of self):</i> Bireyin kendisini ailenin duygusal atmosferinden ayırt etmeyi başarabilmesidir. Bireyleri birleşme (bireyin özerkliğini koruyarak yiyecek, barınacak yer, çoğalma, güvenlik vs. ihtiyaçların karşılanması başta olmak üzere sorunların çözümünde ve ihtiyaçların karşılanmasında diğer kişiler veya aile üyeleriyle birlikte hareket etmesi) ile farklılaşma (bir taraftan kişiler arası ilişkilerde insanın kendisini diğerlerinden farklı ve özerk görebilme; diğer taraftan ise düşünce ve heyecanlarını birbirinden ayırt edebilme yeteneği) düzeylerine göre belirleyen bir kavramdır (Bowen, 1981 akt.: Nazlı, 2001: 70). Fenell ve Weinfeld'un (2003 akt.: Acar ve Voltan-Acar, 2013: 38) ifadesiyle bireyin güçlü bir benlik duygusuna sahip olması, başkalarının etkisinde kalmadan davranışlarını seçebilmesi yeteneğidir.</p>
2	<p><i>Üçgen (triangles):</i> İki kişi arasında yaşanan sorunların çözümünde çatışmaları aşmak, anksiyeteyi düşürmek ve normalleşmeyi sağlamak için rehberlik yapmak üzere üçüncü kişinin katılımıyla üçgen oluşturulmaktadır. Bu kişi daha çok danışman olarak kabul edilse de;</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Çocuklar arasındaki sorunların çözümünde anne/baba, ✓ Ebeveynler arasındaki sorunların çözümünde dedeler/büyük anneler, ✓ Kuşaklar arası veya aynı kuşaktan olan kişiler arasındaki sorunların çözümünde her iki kişinin de saygı duyduğu ve değer verdiği arkadaşı/akraba gibi üçüncü kişiler gerilimi azaltmak üzere arabulucu rolünü üstlenebilmektedirler. Bu rolü üstlenen kişilerin davranışları sürece olumlu katkı sağladığı gibi sorunun ağırlaşmasına da sebep olabilmektedir (Özburun, 2018).
3	<p><i>Çekirdek ailenin duygusal sistemi (nuclear family emotional system):</i> Anne-baba-çocuk arasındaki belli kalıplar önceki kuşaklardan kopya edilmiştir ve bunlar gelecek kuşaklar tarafından tekrarlanacaktır. Çalışma açısından aileler hayatı nasıl anlamlandırıyorlarsa gelecek kuşakların da bu anlam dünyasına göre karar verip yaşam amaçlarını belirlemesidir (Özburun, 2018).</p>

4 *Aile yansıtma süreci (family projection process):* Çok az düzeyde farklılaşabilmiş ebeveynlerin kendi sorunlarını ve olgunlaşmamış duygularını/kaygılarını çocuklarına yansıtmasını ifade etmektedir. Hayata karşı olumsuz bakış açısına sahip olan ebeveynler -özellikle de anneler- oluşturdukları anlamı, duygusal olarak ebeveynye bağlı ve benlik farklılaşması çok az düzeyde olan savunmasız çocuklarına aktarmaktadırlar (Bowen, 1981 akt.: Nazlı, 2001: 75). Bu durum sonraki kuşakların farklılaşmalarının daha düşük düzeyde olmasına neden olmaktadır.

5 *Duygusal geri çekilme / yoksunluk (emotional cutoff):* Bireyin, kaygısını yönetmek için diğer kişiyle duygusal olarak fazla ilgilenmemesidir. Bowen'a göre (1981 akt.: Nazlı, 2001: 75) bireyler geçmişlerinde ne kadar çok duygusal yoksunluk yaşamışlarsa, evliliklerinde daha başarılı olurlar ve çocuklarının da kendisinden daha fazla yoksunluk yaşamasına müsaade ederler. Ayrıca ebeveynler ile kendi ebeveynleri arasında da yoksunluk varsa, ebeveyn ile kendi çocukları arasında da olma ihtimali yüksektir.

6 *Kuşaklar arası aktarma süreci (multigenerational transmission process):* Ailelerde stresle baş etme stratejilerinin ve yöntemlerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır (Gladding, 2006 akt.: Acar ve Voltan-Acar, 2013: 42). Sorunlar yaşayan ve desteğe ihtiyaç duyan çocukların geçmiş kuşakları incelendiğinde düşük düzeyde farklılaşmış birçok insan olduğunu görmek mümkündür.

7 *Kardeş konumu (sibling position):* Kardeş durumunun çekirdek ailenin duygusal süreci üzerindeki etkisidir ve çocuklar ailedeki doğum sıralarına göre karakter özellikleri geliştirmektedirler (Goldenberg ve Goldenberg, 2008 akt.: Acar ve Acar, 2013: 42). Bireyin aile içindeki rolünün sonraki aile yaşamına etkide bulunduğu kabul edilmektedir.

8 *Toplumsal gerileme (societal regression):* Bowen'a (1985 akt.: Acar ve Voltan-Acar, 2013: 43) göre bir toplum savaş, doğal afet, ekonomik kriz ve diğer travmalar sonucu kronik kaygı yaşadığında rasyonel kararlar vermektense duygusal temelli kararlar verirler. Bu sürecin sonucunda ailenin fonksiyonlarında bozulmalar ve farklı şekillerde semptomlar ortaya çıktığı gibi toplumda da kaygı ve semptomlara sebep olmaktadır. Çünkü aile ve toplum karşılıklı olarak birbirlerini etkilemektedirler.

Kısaca, yaklaşım, kişilerin anlam dünyasının oluşmasında ve hayatı anlamlandırmasında diğer kuşakların etkilerini görme fırsatı sunmaktadır. Zira ailede ortaya çıkan semptomlar birkaç kuşaktan beri gelen aile üyeleri arasındaki etkileşimlerin bir sonucudur. Kuşakların kaygılarını, sorunlarla baş etme stratejilerini ve hayatı nasıl anlamlandırdıklarını bilmek kaygıların giderilmesine ve sağlıklı aile yapılarının oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Tartışma

Göka (2014: 116), Ernst Cassirer'in insanı "anlam üreten varlık-animal symbolicum" diye tanımladığını aktarır. Logoterapi isminde anlam merkezli bir psikoterapi metodu geliştiren Frankl'a göre de (1992: 47) insanların anlam arayışları durdurulduğu takdirde "*varoluşsal engellenme*" ortaya çıkmakta ve zamanla "*noojenik nevroz*" adı verilen bir anlamsızlık krizine sebep olmaktadır. Bu da 'anlamın mutlak ve değişmez olmadığı' (Aydın vd., 2015: 42) anlamına gelmektedir ki insanın anlam dünyasının bilgi, yaş, eğitim, sosyal çevre, zaman ve şartlara göre değişebildiğini ve değişimde etkili kurumların/etkenlerin varlığını ifade eder. Bu bağlamda, üç kuşak için de geçerli olmak üzere, hayatın anlamlandırılması ve yaşam amaçlarının belirlenmesinde etkili olan kişi ister sadece anne, ister tüm fertleriyle aile, ister çocuklar ve eşler olsun hepsi aileyi dile getirmektedir (Tablo 8). Çok kuşaklı aile terapisinin birleşme, emotional sistem, duygusal geri çekilme, aile yansıtma süreci ve kuşaklar arası aktarma süreci kavramları ile de birebir örtüşmektedir.

Hayatın anlam ve amacına dair beyan edilen görüşler yaşın artışı ile dini inanç ve değerlerin hayata etkisi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yaşlı kuşaktan genç kuşağa doğru gidildikçe zorluklar karşısında Yaratıcıya dua etme oranı azalırken; hataları sorgulayıp yeni amaçlar belirleme ve destek almak için aile ve yakın çevreye başvurma oranı artmaktadır. Ancak belirtmeliyiz ki aile ve yakın çevreye başvurma oranları arasında kuşaklar arası büyük fark yoktur (Tablo 5). Bu haliyle bulgu, kuramın temel kavramlarından olan farklılaşmadan çok birleşmenin, bir boyutuyla benzemenin ağırlıklı olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak Tablo 3, kişiler arası ilişkilerde genç kuşağın kendisini diğer kuşaklardan özerk görebilmesi ile farklılaşmanın varlığı ve emotional sistemin tekrarlama aşamasına ulaşmadığı sonucunu vermektedir. Zira genç kuşaklar hayatı anlamlandırma ve amaçlarını belirlemede kendilerinin karar verip hayat geçirmek; yaşlılar ise hayatın anlam ve amacını bildiren inanca göre yaşamak gerektiğini öncelikle dile getirmektedirler (Tablo 3).

İyimserlik ve karamsarlığın genç kuşaklarda dönüşümlü olarak yaşanıyor olması onların, bireysellik ile toplumsallık; özgürlük ile bağımlılık; değerleri kabullenmek ile sorgulayarak kabullenmek veya reddetmek arasında gelgitler yaşadıklarını ve gelecek konusunda kaygılı olduklarını göstermektedir (Tablo 1). Bulgu, kuramın temel kavramlarından olan

birleşme ile farklılaşmanın bir arada bulunabildiğini göstermektedir. Ancak gelecek kaygısının etkisiyle genç kuşakların anlamak amacıyla değerlere karşı sorgulayıcı, kuramın ifadesiyle farklılaşmaya yönelik tavırları, ebeveynlerince zaman zaman dini / manevi / kültürel değerlerin kabullenilmediği hatta reddedildiği şeklinde anlamlandırılabilmekte, bazen bu gidişin durdurulmasına yönelik baskıcı davranış biçimleri sergilenebilmektedir (Tablo 1). Bu baskıcı davranış biçimleri kuramın, yaşanan kaygı ile rasyonel kararlar vermektense duygusal temelli kararlar vermeyi içeren toplumsal gerileme kavramını vurgulamaktadır. Art niyetle değilse de anlamaktan ziyade yargılayıcı ve hatta dışlayıcı bu davranışlar zamanla genç kuşaklar ile diğer kuşaklar arasında iletişim ve etkileşimin kopmasına, çatışmaların ortaya çıkmasına / kuramın ifadesiyle duygusal geri çekilmeye, sürecin sonucunda da ailenin fonksiyonlarında bozulma ve toplumda kaygı ve semptomlara sebep olabilmektedir. Bununla beraber, kuşaklar arası çatışmaların çözümünde ve uzlaşmanın sağlanmasında toplumsal ve dini değerler, kişilerin irade ve isteklerinden bağımsız olarak bir hakem işlevine de sahip olabilmektedir. Bu da bir açıdan ebeveynlerle genç kuşaklar arasındaki güvenin kaybolmasının ve yapılan konuşmaların etki göstermemesinin bir sonucu olarak yeni bir iletişim kanalı açma gayret ve çabası olarak da değerlendirilebilir (Tablo 1). Üçgen diye isimlendirilen kuramın temel kavramı, farklılaşan kuşaklar arasındaki yeni iletişimin aracını vurgular mahiyettedir. Zira kuşaklar arası veya aynı kuşaktan olan kişiler arasındaki sorunların çözümünde kişilerin irade ve isteklerinden bağımsız bir hakem işlevine sahip toplumsal ve dini değerler, kuşakların değer verdiği arkadaş/akraba gibi üçüncü kişi rolü ile gerilimi azaltan arabulucu rolünü üstlenebilmektedirler.

Üçgen kavramı özellikle genç kuşaklarla diğer kuşaklar arasında daha açık görülebilmektedir. Zira kuşaklar arası aktarma sürecindeki başarı ve birleşmenin olumlu sonuçlarından birini yansıtan ‘sıkıntılara karşı sabırla mücadele etme’nin gerekliliğine vurgu, kuşaklar arasında birbirlerine yakın oranlardadır ve en öncelikli değerlendirilmektedir (Tablo 2). Bununla birlikte hayatın meşakkatli ve bıktırıcı olmasından dolayı katlanmaktan başka çarenin olmadığını belirten genç kuşakların diğer kuşaklardan yüksek orana sahip olması ve dahası hayata karamsar bakışı (Tablo 2); olumsuz anlamda bir farklılaşmaya sebep olmasıyla ailenin duygusal sisteminin-emotional sistemin- kısmen başarısızlığını ortaya koymaktadır.

Ancak ailelerde stresle baş etme strateji ve yöntemlerinin kuşaktan kuşağa aktarılması sürecinde görülen farklılaşma, emotional sistemin kısmen başarısızlığını birleşme aleyhine kuvvetlendirmektedir. Genç kuşakların zorluklarla vazgeçmeden mücadele etmede diğer kuşaklardan yüksek ama ailesi ile sevinç ve üzüntülerini paylaşmada düşük oranlarda olması gibi. Yine aileye bağımlılıktan uzaklaşarak bireyselliğini sağlama ve özgürleşme arayışı, aile ve yakın çevresini bir destek mekanizması olarak görme eğiliminde olmayıp o nedenle sorunlarını onlarla paylaşmamaları ya da içine atmaları veya akranlarıyla paylaşmaları gibi (Tablo 4).

Araştırma bulgularının ortaya koyduğu üzere, hayatı anlamlandırmada aile ile yakın çevre tüm kuşaklarda ilk sırada olması yanında kuşaklar arasında genç kuşakların en az orana sahip olması, aile ve yakın çevreden başka kurumların da hayatı anlamlandırmada etkili olduklarına işaret etmektedir. Bu verilerden dede / nineler ile orta kuşak anne / babaların, genç kuşaklara göre toplumsal değerler ve kurumların önemi konusunda daha duyarlı oldukları söylenebilir. Çekirdek aile yapısının hâkim olduğu kent toplumlarında (özellikle ailesi ile sorun) yaşayan çocukların da dede/nine gibi yaşlı kuşakların -genelde- olmaması sebebiyle akran gruplarıyla iletişime geçtikleri, internet ve sosyal medyaya yönelerek teselli aradıkları anlamı çıkarılabilir. Zira internet -bilinçli kullanım kaydıyla- genç kuşakların kişisel gelişimlerine katkı sağlayan bir imkândır. Ve onların sosyalleşmelerinde internet özelinde teknolojinin önceki kuşaklardan çok daha etkin hale geldiği anlamına gelmektedir. Şimdi genç kuşaklar, eskiden ata, otorite, âkil, saygın insan olan yaşlı kuşaklara teknoloji kullanımı konusunda rehberlik etme fırsatını yakalamışlardır. Öğrenen ile öğretmenin yer değiştirdiği bu durum kuşaklar arasındaki yeni bir iletişim kanalının oluşmasına da zemin hazırlamaktadır (Tablo 6). Bu haliyle internetin, teknolojinin saygı duyulan ve değer verilen üçüncü kişi, arkadaş, akraba ya da kuşak yerine üçgenin etkin bir parçası olmaya başladığını ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Zira yeni bir iletişim kanalının oluşturup gerilimi azaltmak üzere arabulucu rolünü üstlenerek sürece olumlu katkı sağlama potansiyeline vurgu yapmak mümkün gözükmektedir. Fakat bu potansiyelin ortaya çıkmasında üçgenin diğer ayaklarını oluşturan aile üyelerinin internet veya teknolojiyi bu üçgenin bir parçası olarak kabullenmeleri ve bilinçli olarak kullanılması gerekmektedir.

Bu değerlendirmeler bir yönüyle bireylerin hem doğmuş oldukları kuşak

grubunun hem de önceki kuşakların davranışlarına benzer özellikler sergilediklerini göstermektedir. Diğer yönüyle de kuşakların diğer kuşak grubunun davranışlarından farklı özellikler sergilediklerini ortaya koymaktadır. Ayhün (2013: 96) ve Houl'tın (1972: 143) ifadeleriyle, teknolojik gelişmeler, savaşlar, toplumsal, kültürel, siyasi, ekonomik değişimlerle birlikte ortaya çıkan fırsatlar, ihtiyaçlar, eğilimler, korkular ve istekler, kuşakların değer yargıları, davranışları, algıları, beklentileri, öncelikleri, hayata bakış açıları ve yaşam biçimlerini etkileyerek kuşakları şekillendirmekte ve kuşaklar arası farklılaşmalara sebep olmaktadır. Bu farklılık ve benzerlikler kuşakların dönemsel özelliklerinin belirlenmesinde de hesaba katılır. Örneğin Strauss ve Howe (1991 akt.: Ercömart, 2018: 16) kuşakların yaşam evrelerini şöylece belirlemişlerdir.

- *Gençlik Evresi* (0-20 yaş): Merkezi rol bağımlılıktır. Büyüme, korunma, öğrenme, beslenme ve değer kazanmayı içerir.
- *Genç Yetişkinlik Evresi* (21-41 yaş): Merkezi rol etkinliktir. Kendini, çalışma, aile kurup geçim kaynağı elde etme, kurumlara hizmet ve değerleri test etme şeklinde gösterir.
- *Orta Yaş Evresi* (42-62 yaş): Merkezi rol güçtür. Ebeveynlik, öğretim, kurumları yönlendirmek, değerleri kullanmak şeklinde görülür.
- *Yaşlılık Evresi* (63-83 yaş): Merkezi rol liderliktir. Denetleme, danışmanlık, yönlendirme, değerler üzerinde ilerleme şeklinde görülür.
- *Geç Yaşlılık Evresi* (84 ve üzeri yaş): Merkezi rol bağımlılıktır. Kurumlardan yardım almak, değerleri hatırlatmak şeklinde kendini gösterir.

Yine tüm değerlendirmeler kuşaklar arası aktarma sürecinde genç kuşağın karar verme vb. konularda yaşadığı farklılaşma sorununa işaret etmektedir. Bowen'in kuramına göre bu durum, geçmiş veya önceki kuşakların da daha az farklılaştığına işaret etmektedir ki bizi toplumsal açıdan genç nesiller içinde özerk kişiliklerin değil bağımlı kişiliklerin ağırlıklı olarak mevcut olduğu sonucuna götürmektedir. Bu sonucun bir sonraki adımı ise girişkenlik, orijinalite, üretkenlik, icat vb. hususlardan çok önceki kuşakların düşünce ve uygulamalarını örnek alarak tekrarlayan ya da günümüz teknolojisinin sunduklarını hayatlarına aktaran genç kuşağa işaret etmektedir. O nedenle eğitim sisteminin girişimci ve üretken insan

yetiştirmeyi amaçlayan uygulamaları yerinde bir çabadır.

Tüm değerlendirmeler aynı zamanda kuramın temel ilkelerini doğrulamaktadır. Zira rakamlar ya da istatistiki oranlar; iletişim kalıplarının öğrenildiği ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı; hem kişi hem aile davranışlarının bu iletişim kalıplarının sonucu olduğu; hem de her ne kadar genç kuşak için farklılaşma söz konusu olsa da nihayetinde aile sisteminin homeo-statik olduğu ilkeleri ile örtüşmektedir.

Sonuç

Araştırmamıza katılan kuşakların genel davranış biçimleri, rahatlamak ve yardım istemek için Yaratıcıya dua etmek, hatalarını sorgulayarak yeni yaşam amaçları belirlemek, destek almak için aile ve yakın çevresine başvurmak, her şeyi boş vererek sıkıntılarını görmezden gelmek, psikoloğa, aile danışma merkezine gitmek, ümitsizce isyan etmektir. Yaşam koşullarından kaynaklanan sorunların aşılmasında sevinç ve hüznün paylaşımıyla sıcak ve samimi ilişkilerin gerçekleştiği bir ortam olan aile ise üyelerine güven vermektedir. Ama aile ve akrabalarla iletişim oranları yaşlı kuşaklardan genç kuşaklar doğru düşmektedir.

Yaşlı kuşaklar açısında maddi konuların birinci öncelik değildir. Orta ve yaşlı kuşaklar başarılı olmak, dünyadan tat almak gibi kişisel hedeflerden ziyade fedakârlık duygusuyla hareket edip yaşam hedef ve beklentilerini çocukları üzerinden oluşturmaktadırlar. Bir bakıma çocukları ve torunları onları hayata bağlamakta, yaşamdan doyum almalarını sağlamaktadır.

Genç kuşaklar (çocuklar) hayatı ailede öğrendikleri yaşam pratikleri çerçevesinde, yaşlı kuşaklar ise daha çok manevi ve kültürel değerler üzerinden anlamlandırmaktadır. Genç kuşaklardan yaşlı kuşaklara doğru ilerledikçe bireysel yaşam amaçlarından ziyade toplumsal yaşam amaçları önem kazanmaktadır. Genç kuşaklar bireyselleşme eğiliminde olsalar da kuşaklar arasında oluşan duygusal bağ, yaşam boyu aileyi bir arada tutmaya yöneliktir.

Genç kuşaklar üzerinde toplumsal sorunlara ilgi, aile bağlarının korunması, değerler ve zorluklar karşısında mücadeleden vazgeçilmemesi gibi konularda anne / babalar ile kısmen öğretmenler; bireysellik, özgürlük, hayat karşısında ümitsizlik, karamsarlık ve anlamsızlık gibi duyguların oluşmasında ise akran grupları daha etkindir. Başka bir açıdan da Bowen'ın ifadesiyle benliğe farklılaşarak kendi bireyselliğini ve bağımsızlığını

gerçekleştiremeyen genç kuşak, özellikle dış sistemlerden kaynaklanan menfi etkiler karşısında daha fazla bocalamakta ve yaşamı anlamsız görmektedir. Ama her durumda aile ve yakın çevre bütün kuşakların en etkin güç kaynağıdır. Aile, işlevlerinin bir kısmını (eğitim, üretim, güvenlik gibi) başka kurumlara devretmiş olsa da üreme ve psikolojik işlevi (yaşam amacını belirleme ve hayatı anlamlandırmada destek olma) açısından yeri doldurulamaz bir kurum olma özelliğini korumaktadır. Üstelik sosyal kurumlar da özellikle sorunların çözümünde ebeveynler başta olmak üzere diğer kuşaklardan aile üyelerinin desteğine ihtiyaç duymaktadırlar.

Kaynakça

- Acar, T. ve N. Voltan-Acar. (2013). Babam ve Oğlum Filmi'nin Çok Kuşaklı/ Kuşaklararası Aile Terapisi'nin Temel Kavramları Açısından Değerlendirilmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, (13), (37-53).
- Adler, A. (2014). *Yaşamın Anlamı ve Amacı*. (Çev.: Kamuran Şipal). İstanbul: Say Yay.
- Aydın, C., M. Kaya ve H. Peker. (2015), Hayatın Anlam ve Amacı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (38), (39-55).
- Ayhün, S.E. (2013), Kuşaklar Arasındaki Farklılıklar ve Örgütsel Yansımaları, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), (93-112).
- Bulut, I. (1993). *Ruh Sağlığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yay.
- Çıfci, E. G. ve G.P. Uluocak. (2011). Alkol ve Madde Bağımlısı Ergenler ve Aileleri: Güçlendirme Yaklaşımı Temelinde Sosyal Hizmet Müdahalesi. Yasemin Özkan (Ed.). *Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı* İçinde (71-87). Ankara: Maya Akademi Yay.
- Demirel, E. Turan. (2013). Yaşam Amaçlarının Girişimcilik Düşüncesini Biçimlendirmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(45). (123-143).
- Eagleton, T. (2017). *Hayatın Anlamı*. İstanbul: Ayrıntı Yay.
- Ercömert, Ç. (2018), *Kuşak Teorileri Bağlamında Endüstri Ürünleri Tasarımı Eğitiminin Değişim Dinamikleri ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Frankl, V. E. (1992), *Man's Search for Meaning An Intruduction to Logotherapy*, Boston: Beacon, Press.
- http://fablar.in/yahoo_site_admin/assets/docs/Mans_Search_for_Meaning.78114942.pdf. Erişim Tarihi: 22.11.2019

- Göka, E. (2014), *Hayatın Anlamı Var mı?*, İstanbul: Timaş Yay.
- Hoult, T. F. (1972), *Dictionary of Modern Sociology*, Totowa: Littlefield, Adams ve Co.
- İçağasıoğlu Çoban, A. (2007). *Ailelerin Yaşam Kalitelerinin Belirlenmesi: Ankara Örneği*. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi "Kavramlar İlkeler Teknikler"*. Ankara: Nobel Akademik Yay.
- Mavili Aktaş, A. (2014). Aile Danışmanlığı Eğitimi, Öncelikleri ve Etik, *VI. Aile Şurası Komisyon Kararları ve Bildiriler İçinde* (87-98). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yay.
- Nazlı, S. (2001). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yay.
- Özburun N. (2018), Genel Sistem Teorisinden Etkilenen Aile Terapisi Modellerinin Karşılaştırılması, *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 1(2), 182-184.
- SHK. (2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu). (1983). <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/15.2828-20130712.pdf>. Erişim: 9.4.2019.
- Sümer, N. (2012). Ana Babalık ve Bağlanma. Melike Sayıl ve Bilge Selçuk (Der.) *Ana Babalık: Kuram ve Araştırma İçinde*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yay.
- Sümer, N. (2015). *Dinlerde İntihar Şehitlik ve Ötanazi*. Ankara: Ankara Okulu Yay.
- The Grant Study and the Glueck Study. (2014). Harvard Second Generation Study <http://www.adultdevelopmentstudy.org/grantandglueckstudy>. Erişim: 15.10.2018
- Tolstoy. (2015). *Yaşamın Anlamı*. (Yay. Haz.: Hasan Murat Başbay). İstanbul: Turna Yay.